

Een bericht vanuit de hulpverlening aan gedetineerden voor de eerstelijnswerker in de gevangenis

In dit 'bericht van de hulpverlening aan gedetineerden aan de eerstelijnswerkers in de gevangenis' zou ik willen ingaan op enkele aspecten die mijns inziens fundamenteel zijn voor een goede verstandhouding tussen hulp- en dienstverleners en penitentiaire beambten. Ik wil het hebben over:

- de nood aan een gemeenschappelijk referentiekader;
- de nood aan duidelijke posities en taken;
- de nood aan georganiseerde samenwerking.

De nood aan een gemeenschappelijk referentiekader

De basis voor een goede verstandhouding en samenwerking tussen penitentiaire beambten en hulp- en dienstverleners is er mijns inziens in gelegen dat zij met elkaar verbonden zijn door een *gemeenschappelijk* doelstellingen- en beginselkader dat *voorafgaandelijk* geëxpliciteerd is. Is deze gemeenschappelijkheid in de na te streven doelen en in de te hanteren beginselen er niet, dan zullen penitentiaire beambten en hulpverleners elkaar en elkaars optreden niet of slechts met moeite begrijpen, dan zullen zij elkaar ervaren als 'stoorzenders', dan zullen zij 'vreemden' blijven voor mekaar en naast elkaar werken.

Tot voor kort was het quasi onmogelijk iets te zeggen over de doelstellingen van het strafrechtelijk beleid en van het gevangenisbeleid in het bijzonder. De gevangnissen en de mensen die er werkten, opereerden als het ware in een vacuüm en zaten gekneld tussen uiteenlopende en soms tegenstrijdige verwachtingen. Schematisch kunnen deze (tegenstrijdige) verwachtingen weergegeven worden als volgt:

- de gevangenisstraf moet vooral het kwaad vergelden, afrekenen met het verleden, pijn doen;
- de gevangenisstraf moet vooral bijdragen tot probleemoplossing en herstel, op de toekomst gericht zijn, herstellen en integreren in plaats van afbreken en uitsluiten.

De 'Oriëntatienota Strafbeleid en gevangenisbeleid' en de 'Proeve van beginselenwet gevangeniswezen en tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen' hebben deze hypothese gelicht. Er is nu wel degelijk een blauwdruk van een klare missie en een set van duidelijke doelstellingen en beginselen bij de uitvoering van de vrijheidsstraf voorhanden. Deze missie, doelstellingen en beginselen vormen

het absoluut noodzakelijke gezamenlijke denk- en werkkader voor alle actoren in de gevangenis. Ik denk daarbij aan beginselen als:

- bij de uitvoering van de vrijheidsstraf dienen zoveel als mogelijk de schadelijke gevolgen daarvan beperkt en voorkomen te worden;
- de uitvoering van de vrijheidsstraf dient dienstbaar gemaakt te worden aan het herstel van de schade en aan de tijdige voorbereiding van de sociale reïntegratie;
- bij de uitvoering van de vrijheidsstraf dient maximaal gestreefd te worden naar normalisering van het alledaagse gevangenisleven en naar een zo groot mogelijke openheid naar de buitenwereld (te vertalen als 'een maximale continuering van de maatschappelijke ondersteuning en dienstverlening').

De uitdagingen en opdrachten die hierin vervat liggen, zijn uitdagingen en opdrachten én van de penitentiaire beambten, én van de directies én van de hulpverlening. Gezamenlijke opdrachten dus.

De opleiding van het personeel is een belangrijk middel om de competenties te verwerven die nodig zijn om deze doelstellingen te verwezenlijken. Ik stel vast dat daar in de basisopleiding van de penitentiaire beambten in het P.C.B.O. ruim en evenwichtig aandacht wordt aan besteed. Met dit opleidingsprogramma wordt een goede verstandhouding en samenwerking ongetwijfeld een heel stuk dichterbij gebracht.

De nood aan duidelijke posities en taken

Maar er is méér nodig dan alleen een gemeenschappelijk referentiekader. Er dient mijns inziens ook veel aandacht besteed te worden aan het verduidelijken van de onderscheiden posities en taken van beambten en hulpverleners. Zo lijkt het mij belangrijk – parallel met de formulering van rechten van gedetineerden in de beginselenwet – de rechten van penitentiaire beambten vast te stellen. Te denken valt aan:

- het recht op informatie over alles wat te maken heeft met het reilen en zeilen van het gevangeniswezen;
- het recht op inspraak in de besluitvorming betreffende het functioneren van de gevangenis;
- het recht op een duidelijke functiebeschrijving en op het uitoefenen van taken volgens bekwaamheden;
- het recht op opleiding en aanvullende vorming;
- het recht op ondersteuning in de beroepsuitoefening.

De toekenning en de uitoefening van deze rechten moet penitentiaire beambten in staat stellen zich gevaloriseerd te weten en volwaardig te participeren aan de realisatie van de doelstellingen. De toekenning en uitoefening van deze rechten plaatst de penitentiaire beambten ook in een duidelijker verhouding ten opzichte van de hulpverlening. Tegen de achtergrond van gemeenschappelijke doelstellingen, zullen beiden elkaar moeten respecteren, consulteren en complementeren.

Met betrekking tot de concrete mogelijke taakuitvoering van penitentiaire beambten dienen, mijns inziens, naar de toekomst toe nog verdere verduidelijkingen aangebracht te worden. Zo wordt ons, hulpverleners, steeds op het hart gedrukt bewaarders te informeren over en te betrekken bij activiteiten ten behoeve van gedetineerden. Maar er zijn veel graden van betrokkenheid en de vraag is dan welke graad van inzet en betrokkenheid mogelijk en haalbaar is. Over welke handlingsmarge beschikken penitentiaire beambten en hulpverleners in hun verhouding tot elkaar? Wat kan, wat kan niet?

Ik illustreer deze situatie met enkele voorbeelden:

– er is weinig discussie over het feit dat bewaarders moeten geïnformeerd worden over de organisatie van (bijvoorbeeld) vormings- of ontspanningsactiviteiten. Hun medewerking is onmisbaar voor het welslagen van deze activiteiten, niet alleen omdat zij de gedetineerden begeleiden naar deze activiteiten en toezicht houden op een goed verloop, maar ook omdat zij een uiterst belangrijke rol kunnen spelen in het informeren en stimuleren van gedetineerden om te participeren aan dergelijke activiteiten. Dit veronderstelt dan wel dat de hulp- of dienstverleners duidelijk uiteengezet hebben waarom en voor wie een bepaald initiatief genomen wordt;

– meer discussie zal er zijn over de vraag of bewaarders diepgaand kunnen/mogen betrokken worden in de bejegening van gedetineerden. Ik denk bijvoorbeeld aan het Engelse systeem (*Nacro Prisons Link Unit*) waar geïnteresseerde *prison officers* speciaal opgeleid worden om aan gedetineerden *basisinformatie* te geven over voor hun relevante voorzieningen (inkomen, werk, huisvesting,...). Nog een stap verder gaat een programma waarin *prison officers* opgeleid en getraind worden om zelf aan gedetineerden cursus te geven over zeer uiteenlopende onderwerpen als relaties, communicatie, drugs, ontspanning, ge-

zondheid, enz. (*inmate development and pre-release course*);

– en er zijn nog sterkere graden van betrokkenheid mogelijk. Zo wordt in Britse gevangnissen het *Sex Offender Treatment Program* (een soort van pre-therapie), een programma van 40 sessies van 2 uur, volledig gegeven door speciaal daartoe opgeleide bewaarders. In het Noorse gevangeniswezen is elke penitentiaire beampte verantwoordelijk voor het opvolgen van 4 à 5 gedetineerden. De maatschappelijk werkers volgen zelf geen gedetineerden, maar coachen de beambten!

Er zijn dus blijkbaar veel gradaties in de betrokkenheid bij de zorg van gedetineerden mogelijk. Wat is in ons land op dit vlak mogelijk, wenselijk, haalbaar? Persoonlijk hoop ik dat op dit vlak zekere evoluties mogelijk zijn, niet in het minst vanuit het besef dat de hulpverlening 'slechts seconden' aanwezig is in het leven van gedetineerden in vergelijking met de bewaarders en dat deze laatste dus (potentieel) veel meer invloed kunnen uitoefenen. Maar ook vanuit het besef dat een belangrijk menselijk potentieel riskeert onvoldoende benut te worden

Nood aan georganiseerde samenwerking

Het sluitstuk van een gemeenschappelijke probleembenadering en van een verduidelijking van de wederzijdse posities en taken is dat de onderlinge samenwerking ook goed georganiseerd en gestructureerd wordt. Dit betekent met name dat er *tijd en ruimte* moet zijn voor communicatie, overleg, informatie- en ervaringsuitwisseling tussen beambten en hulpverleners. Is hiervoor tijd beschikbaar? Is er een werkbare overlegformule?

Waarana de komende tijd gewerkt zal moeten worden – zeker in het licht van de komende beginselenwet – is dat penitentiaire beambten en hulp- en dienstverleners *willen, kunnen en mogen* samenwerken aan hetzelfde doel.⁷

Wilfried MEYVIS
Forensisch Welzijnswerk

Eén van de belangrijkste struikelblokken voor een beter eerstelijnswerk in de gevangnissen is het te eenzijdige beeld dat over dit merkwaardige beroep bestaat. Een uiterst belangrijk facet is hoe die eerstelijnswerker anno 1998 naar zichzelf kijkt. Kijken doen wij met onze ogen. Beeldvorming, zelfs over abstracte, dingen is bij mensen ook een zeer visueel bepaald iets. Ook de kijk van de penitentiaire beampte op zichzelf is in beelden te vatten.